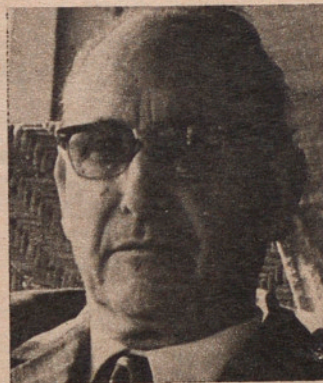

Conversa amb Alexandre Deulofeu

MEMORIES DE LA REVOLUCIO, DE LA GUERRA I DE L'EXILI

Fa uns quants dies que, ha sortit a les llibreries el primer volum de les «Memòries de la revolució, de la guerra i de l'exili» de l'escriptor i apotecari figuerenc Alexandre Deulofeu, ja força conegut per les seves nombroses intervencions públiques entorn de la determinació dels orígens empordanesos de l'art romànic i de la cultura europea i de la formulació d'una teoria per a fixar el procés matemàtic del desenvolupament de les diferents civilitzacions.

—¿Què vénen a ser, doncs, aquestes teves «Memòries»? —vaig començar jo.

—Home, ja t'ho diré. Fonamentalment, són tres parts com ja diu el títol. La revolució, la guerra i l'exili. Després hi ha una quarta part, que ja és un afegit posterior on explico què vàrem fer a Galícia

—I tu creus que tot això pot ser interessant per a la gent?

—Doncs, mira: em penso que sí, perquè cal tenir en compte que la revolució o diguem-ne la revolta la vaig viure en un rengle primerísim, ja que en el moment d'esclatar jo era primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Figueres i, com que l'alcalde titular era fora a Barcelona assistint a un Congrés de l'Esquerra Republicana de Catalunya, jo vaig haver de fer-me càrrec de l'alcaldia. Més tard vaig ser alcalde titular i després, fins que em mobilitzaren, conseller de Cultura de l'Ajuntament. De manera que, en aquesta primera etapa, ja t'asseguro que puc donar testimoni de moltes coses que varen passar a Figueres i a l'Empordà

—Bé. ¿I de la guerra i l'exili?

—Mira: Quan llegeixis el llibre, ja ho veuràs. En vaig passar de totes ¿saps? Estonces bones, d'altres de no

tant i d'altres de pèssimes. I encara sort que vaig ser soldat de Sanitat i no em va tocar anar a primera línia. Però, tot i això, no et pensis. Hi havia moments que teníem l'aviació al damunt tirant-nos bombes, que semblava que ho feien a cabassats.

El més trist de tot va ser la reculada cap a França. Pensa que, en passar a poquíssims quilòmetres d'on tenia refugiada la família, vaig descobrir que anava farcit de polls.

—Bé. Però, un cop que vàreu ser a França, la cosa ja degué canviar força, oi?

—No t'ho creguis pas. Almenys tot primer, ens vàrem veure reclosos en una mena de camp de concentració guardat per soldats senegalesos que els francesos havien muntat a Perpinyà i del qual vàrem aconseguir evadir-nos uns quants companys, pocs, gràcies a una trobada casual que vàrem tenir amb el poeta mallorquí, mossèn Bartomeu Barceló, que ens va presentar al cap del camp. Després em vaig refugiar a la casa dels Pitxot, família empordanesa d'artistes, que em varen acollir generosament juntament amb d'altres exiliats, i no me'n vaig moure fins que vaig tenir els papers en regla. I de seguida que vaig poder, vaig mirar de valdre'm per mi sol.

—¿Va durar molt de temps el teu exili?

—Doncs compta, més o menys, uns vuit anys. Això sí, consumit constantment per l'enyorança de la família i de la terra. D'altra banda, però, aquest temps va ser per a mi ric en experiències. Vaig treballar en tota mena d'oficis. Vaig fer de professor, de terrassà i de jardiner. Mitjançant uns experiments que vaig realitzar, vaig aconseguir l'obtenció d'unes mates d'enciam i d'unes tomàquets de

tamany gairebé gegantí. M'agradava d'anar canviant de feina.

—També degueres viure-hi la guerra europea i l'ocupació alemanya...

—Sí, home, sí. No vaig deixar res per verd. Es ben bé que quan les coses van malament, tot ajuda a fer pilot. Amb l'ofici de músic que feia, més d'una vegada em vaig veure en algun compromís seriós i a punt de ser agafat pels alemanys que, intranquils com se sentien per les hostilitats de la Resistència, per menys de cinc cèntims t'afusellaven o t'internaven en un camp de concentració dels seus.

Les forces del «maquis» que integraven la Resistència varen ser les qui els varen foragitar i gairebé totes estaven formades per refugiats espanyols i catalans. Els francesos eren molt valents tant com veien que els alemanys fugien, però a la que sentien dir que tornaven, tothom es tancava a casa seva i no gosaven dir ni piu. Després de l'alliberació vaig presenciar la comissió de molts disbarats, detencions, vexacions i execucions de col·laboracionistes, coses d'esperit de revenja que em van fer pensar amb tristesa en els primers temps de descontrol de la nostra revolta.

Tot això és quelcom que queda una mica llunyà, però encara present per als qui ho han viscut i poden contar-ho. Sembla que a la botiga de la farmàcia hi ha molta gent per a despatxar. En Deulofeu se m'excusa, jo me'n vaig.

Joan Guillamet

El Correu del Dijous

Un gest audaciós reeixit

SEBASTIÀ DELCLOS I LA SEGONA EDICIÓ DE LA SEVA "GUIA DEL ROMÀNIC DE L'ALT EMPORDÀ"

Pel mes de maig d'ara farà dos anys, va fer la seva primera aparició la *Guia del Romànic de l'Alt Empordà*. I ara no fa pas gaire, pel novembre de l'any que acabem de deixar enrera, n'ha sortit la segona edició, en el pròleg de la qual el seu autor, en Sebastià Delclos i Sunyer, home jove d'aquesta comarca, enamorat de la seva terra d'una manera efectiva i amb l'empenta pròpia de la seva joventut matissada per l'alè poderós i vernacle de la tramuntana, explica els catifets i peripècies d'aquesta empresa, en la qual es va embranchar d'una manera digna de tota lloança. Acabo de dir que en Sebastià Delclos, «Pitruc» per als amics, està enamorat de la seva terra d'una manera efectiva. És a dir, que no és d'aquells amadors que arriben a fer-se enfalagosos tot declarant i expressant oralment l'amor pel seu país i prou. No. Ell és d'aquells que, sense garrar tant, sense tanta retòrica ni lletra menuda com d'altres, és més aviat partidari de manifestar aquest amor amb fets palpables com aquesta *Guia*, per exemple, que en no trobar l'ajuda necessària per a publicar-la, va decidir editar i distribuir per compte de la seva butxaca, pràcticament, a part d'uns ajuts més aviat escassos, per bé que d'agrair, d'algunes entitats. Per a fer la segona edició, un cop vist l'èxit assolit per la primera, sembla que ja hi hauria hagut més disposició de col·laboració. Ja ho crec. Però el noi sembla com si hagué pensat: «Ara, gràcies. Però no us haig pas de menester». I ha mirat de finançar-se també aquesta segona edició.

No es pensi el lector que en Sebastià Delclos sigui cap milionari que estaquí els gossos amb llonganisses, ni de bon tros. No. És, senzillament, un home jove i amb salut per a guanyar-se la vida, i això és un dels tresors més preats que es poden tenir. La seva professió de tècnic bosquetà i la seva vocació, d'ençà dels anys de la seva adolescència, per l'excursionisme, ha fet d'ell un caminador infatigable, coneixedor pam a pam de les nostres planes, muntanyes i valls, així com de les d'altres contrades veïnes i poc o molt llunyanes. A més d'això, el seu caràcter obert, vital i planer, ha fet que sempre s'hagi sentit enrondat d'una colla d'amics de debò, cosa en la qual es pot sentir també sortós, ja que cal no oblidar aquell nostre savi adagi popular que diu: «Val més te-

nir amics que tenir diners». I en aquest aspecte, en Sebastià Delclos és ric, força ric, ja que molts d'aquests amics, joves, enamorats de la terra i arrics de caminar també com ell, li han donat generosament el seu ajut i la seva col·laboració en l'aplegament de dades per aquesta *Guia*, per bé que el pes fort hagi caigut damunt d'ell.

És un llibret senzill, sense pretensions, però bastant orientador per al passejant interessat, sensible i afeccionat a la coneixença de les restes del nostre passat i de com s'ha anat fent i estructurant la cultura del nostre poble. De cada monument més o menys important hi ha unes referències d'itinerari, cronològiques, arqueològiques i actuals. Amb poque paraules el visitant pot fer-se càrrec del que és i el que representa cada un d'ells. Hi ha unes paraules preliminars d'Alexandre Deulofeu, que en un proper llibre que està a punt de sortir es convertirà en paladí de l'origen català de la cultura europea després d'haver estat el propugnador de l'origen empordanès de l'art romànic i d'haver estat admeses les seves teories per nombrosos i erinents erudits de fora de Catalunya i de sofrir el silenci dels seus compatriotes, els erudits catalans, que potser es destaparan algun dia. En Delclos i els seus amics reconeixen el mèrit de la seva tasca, en desvetllar un interès en gran part de la gent, ara que hi ha tanta tirada a escampar la boira, els caps de setmana, pel romànic del l'Empordà i el consideren com una mena de cappare. Hi ha també inclòs un mapa de l'Alt Empordà amb els punts diversos dignes de ser vistos i les carreteres o els camins per anar-hi. A les llibreries de Figueres es troba aquesta *Guia*. No sé si es pot trobar a Girona, suposo que també, o a Barcelona, on crec que podria tenir molta acceptació.

Crec que cal remarcar, però, el mèrit de la iniciativa d'aquest home jove, que tot volent fer un servei a la seva terra i als que senten per ella una certa afecció, no s'ha volgut aturar ni retre's davant dels obstacles que se li hagin pogut posar al davant. El fet és que ha anat seguint amb el seu propòsit, hi ha reeixit i la segona edició ja és al carrer. Em sembla que això ha de merèixer el nostre aplaudiment i la nostra simpatia.

Joan Guillamet

12-02-76 ECE

Un gest audaciós recixit

SEBASTIÀ DELCLÒS I LA SEGONA EDICIÓ DE LA SEVA

"GUIA DEL ROMÀNIC DE L'ALT EMPORDÀ"

=====

Pel mes de maig d'ara farà dos anys, va fer la seva primera aparició la "Guia del Romànic de l'Alt Empordà". I ara no fa pas gaire, pel novembre de l'any que acabem de deixar enrera, n'ha sortit la segona edició, en el pròleg de la qual el seu autor, en Sebastià Delclòs i Sunyer, home jove d'aquesta comarca, enamorat de la seva terra i d'una manera efectiva i amb l'empenta pròpia de la seva joventut matisada per l'alt poderós i vernacle de la tramuntana, explica els catifets i peripècies d'aquesta empresa, en la qual es va embranchar d'una manera digna de tota lloança. Acabo de dir que en Sebastià Delclòs, "Pitruç" per als amics, està enamorat de la seva terra d'una manera efectiva. És a dir, que no és d'aquells amadors que arriben a fer-se enfalagosos tot declarant i expressant oralment l'amor pel seu país i prou. No. Ell és d'aquells que, sense garrlar tant, sense tanta retòrica ni lletra menuda com d'altres, és més aviat partidari de manifestar aquest amor amb fets palpables com aquesta "Guia", per exemple, que al no trobar l'apoi necessari per a publicar-la, va decidir editar i distribuir per compte de la seva butxaca pràcticament, a part d'uns ajuts més aviat escassos, per bé que d'agrair, d'algunes entitats. Per a fer la segona edició, un cop vist l'èxit assolit per la primera, sembla que ja hi hauria hagut més disposició de col·laboració. Ja ho crec. Però el noi sembla com si hagués pensat: "Ara, gràcies. Però no us haig pas de menester." I ha mirat de finançar-se també aquesta segona edició.

No es pensi el lector que en Sebastià Delclòs sigui cap milionari que estaquí els gossos amb llonganisses ni molt menys. No. És senzillament un home jove i amb salut per a guanyar-se la vida, i això és un dels tresors més preats que es poden tenir. La seva professió de tècnic bosquetà i la seva vocació, d'ençà dels anys de la seva adolescència, per l'excursionisme ha fet d'ell un caminador infatigable conxedor pam a pam de les nostres planes, muntanyes i valls així com de les d'altres contrades veïnes i més o menys llunyanes. A més d'això, el seu caràcter obert, vital i planer ha fet que sempre s'hagi sentit enrondat d'una colla d'amics de debó, càsa en la qual es pot sentir també sortós, ja que no cal oblidar aquell nostre savi adagi popular que diu: "Val més tenir amics que tenir diners". I en aquest aspecte, en Sebastià Delclòs és ric, for-

ga rie, ja que molts d'aquests amics, joves, enamorats de la terra i amics de caminar també com ell, li han donat generosament el seu ajut i la seva col.laboració en l'aplegament de dades per aquesta "Guia", per bé que el pes fort hagi caigut damunt d'ell.

Es un llibret senzill, sense pretensions, però bastant orientador per al passejant interessat, sensible i afecionat a la coneixença de les restes del nostre passat i de com s'ha anat fent i estructurant la cultura del nostre poble. De cada monument més o menys important hi ha unes referències d'itinerari, cronològiques, arqueològiques i actuals. Amb poques paraules el visitant pot fer-se càrrec del que és i el que representa cada un d'ells. Hi ha unes paraules preliminars d'Alexandre Deulofeu, que en un proper llibre que està a punt de sortir es convertirà en paladí de l'origen català de la cultura europea després d'haver estat el propugnador de l'origen empordanès de l'art romànic i d'haver estat admeses les seves teories per nombrosos i eminents erudits de fora de Catalunya i de sofrir el silenci dels seus compatricis, els erudits catalans, que potser es destaparan algun dia. En Delclòs i els seus amics reconeixen el mèrit de la seva tasca al desvetllar un interès en gran part de la gent, ara que hi ha tanta tirada a escampar la boira els fins de setmana, pel romànic de l'Empordà i el consideren com una mena de cappare. Hi ha també inclòs un mapa de l'Alt Empordà amb els punts diversos dignes de ser vistos i les carreteres o els camins per anar-hi. A les llibreries de Figueres es troba aquesta "Guia". No sé si es pot trobar a Girona, suposo que també, o a Barcelona, on crec que podria tenir molta acceptació.

Creo que cal remarcar, però, el mèrit de la iniciativa d'aquest home jove, que tot volent fer un servei a la seva terra i als que senten per ella una certa afeció, no s'ha volgut aturar ni retre's davant dels obstacles que se li hagin pogut posar al davant. El fet és que ha anat seguint amb el seu propòsit, n'ha recibit i la segona edició ja és al carrer. Em sembla que això ha de merèixer el nostre aplaudiment i la nostra simpatia.

El Correu del Dijous

SUPLEMENT DE EL CORREO CATALAN

Núm. 62 - 8 MARÇ 1976

«VÍCTOR CATALÀ», EVOCACIONS ENTORN D'UN ANIVERSARI

ARA farà deu anys que la presència física de Caterina Albert i Paradís, la gran escriptora catalana, més coneguda pel seu pseudònim «Victor Català», s'esvaïa d'entre nosaltres. No fa gaire que he rebut el programa d'un acte commemoratiu del desè aniversari de la seva fallença que, quan aquestes ratlles surtin a la llum pública, ja s'haurà celebrat a l'Auditori del Museu de

l'Empordà de Figueres, sota l'organització del Centre d'Estudis del Baix Fluvià, amb el patrocini de l'Institut d'Estudis Empordanesos i la col·laboració de la Coral Empòrium de l'Escala. És molt normal que l'Empordà, comarca nadiua d'aquesta gran escriptora que és honor de les lletres catalanes, es sensibilitzi amb el seu record i que, en aquest acte commemoratiu, hi participi una

agrupació coral de la vila marinera on va passar gairebé tota la seva amb la intervenció del seu nebot el famós compositor Lluís Albert, amb la divulgació de les cançons populars inèdites recollides per ella, que van inspirar les seves Rapsòdies Empordaneses. També hi haurà hagut la presentació d'una interessant trilogia cinematogràfica, sonora i amb color, titulada «Victor Català», en la qual es perpetuen la imatge i la veu de la il·lustre escriptora, les escenes emotives del seu enterrament i els actes del centenari del seu naixement, celebrats a l'Escala l'any 1969.

Tot això ha desencadenat en el meu interior un allau de records, dels quals vull destriar els més significatius. Un d'ells és el dels primers contactes que vaig tenir amb la nostra gran escriptora, ja en els darrers anys de la seva vida. Llavors jo ajudava al meu pare (a.C.s.) en un negoci que tenia de venda de vins i licors embotellats a l'engròs. Amb una certa periodicitat solia anar a l'Escala per a passar la visita als clients que allí teníem. Al capdarrer, quan ja havia fet totes les visites i havia recollit les comandes corresponents, me n'anava pels volts de la vila a disfrutar del paisatge i a omplir-me els pulmons de l'aire meravellós de la nostra terra. Un d'aquests dies em va venir al pensament la idea d'anar a fer coneixença amb la gran escriptora, a la qual només coneixia per algun llibre d'ella que havia llegit. Vaig ser rebut per la seva germana Amèlia, la qual em va introduir en la seva cambra. Na Caterina, en els seus darrers anys, que es van anar allargant d'una forma molt notable, es passava la vida pràcticament al llit i allí rebia totes les visites que li arribaven. Però, això sí, les rebia amb una cordialitat, amb una majestat i fins i tot amb una mena de coqueteria lleument instintiva i fugissera, que feia que el visitant no s'hi sentís gens estrany. Tenia a l'abast una gran petxina o curculla plena de llapis i plomes —no gosaria pas jurar si ja hi havia algun bolígraf— per atendre les sol·licituds de dedicatòria d'algun llibre. Vaig quedar tan encantat d'aquella primera acollida que, d'aleshores ençà, cada vegada que anava a l'Escala, aquesta visita literària era la cloenda de les visites comercials que havia fet durant aquell dia. Parlàvem molt i de moltes coses, ja no sabia dir exactament de què. Alguna vegada se'ns havia fet gairebé fosc tot comentant i contemplant alguna solpostada d'aquestes que només es donen a l'Empordà. I aquest record ha quedat en mi fort i arrelat.

Un altre record que servo vivent és el del desplaçament que van fer una colla d'escriptors barcelonins a l'Escala, presidits per Joan

Oller i Rabassa a fi i efecte d'oferir a la nostra gran escriptora el primer exemplar de les «Memòries literàries», de Narcís Oller, amb el qual tanta relació havia tingut ella en el desenvolupament de la seva trajectòria literària. Entre els membres de l'expedició barcelonina, hi recordo Felip Graugés, Octavi Saltor, Josep Roch, Aurora Bertrana, Miquel Llor, Josep Miralles, Miquel dels Sants Salariach, Àndreu Avellí Artís, Pere Català Pic i els germans Carles i Fermí Bauby, que havien vingut des de Perpinyà. Jo també vaig tenir la fortuna i l'honor de ser-hi convidat i vaig acudir-hi des de Figueres. Molts dels presents aleshores ara són ja absents d'entre nosaltres, per bé que la seva memança perdura i volem creure que el seu esperit ens vetlla des d'un més enllà. El marc era el mateix de les meves visites periòdiques, l'antic casal dels Albert, la cambra ben posada, Na Caterina més afectuosa i cordial que mai i un raig esportiu d'admiratius afectes que es vessaven envers

ella tot al voltant del seu llit. Costa d'esborrar tot això, i hom no fa cap esforç per aconseguir-ho.

Adhuc després del seu traspàs, «Victor Català» va gaudir d'un poder conciliador. Dies abans, l'excel·lent poeta de l'Empordà, Carles Fages de Climent, i un servidor havíem tingut unes diferències que ens havien menat a trencar les nostres relacions personals. Doncs bé, va arribar la nova de l'òbit de «Victor Català» i gairebé tots els empordanesos que teníem consciència de les essències culturals del país ens vam congreguar en el seu enterrament. Poc abans que comencés la desfilada del dol, ens vam trobar amb en Fages i una colla d'amics, tots capcots i consirosos, ens vam estrènyer la mà i ens vam dir: «Amic Fages, ben vingut». «Amic Guillaumet, ben trobat». I la nostra amistat repregué novament el seu curs normal. Aquest és un favor pòstum que dec a «Victor Català».

Joan Guillaumet

PARKING DE TEMES

EL PIANO DE LA MORT

Hi ha uns sistemes clàssics de suïcidí: l'arma de foc, el verí, el nus escorredor, el tall a les venes.

Si procurem de parlar fredament d'aquestes coses, haurem d'acceptar que la pistola és ràpida, i per a una persona realment decidida a acabar, això és un avantatge. Diríem que és la solució més executiva. Passar-se una corda al voltant del coll ja és més moribó, o almenys més lent, però encara hi ha una certa immediatesa entre l'acció i el resultat. En canvi, ingerir una substància d'efectes mortals o tallar-se les venes suposa provocar un període provisional, un intermezzo entre l'acció i el resultat que serà més o menys llarg —depèn del tòxic o del tall—, però que fa que durant un temps el suïcida pugui assistir, d'alguna manera, al procés de la seva mort.

Això fa que aquests sistemes siguin triats, també, pels qui no han resolt encara la contradicció entre les ganes de viure i l'impuls de morir, i confien en el fons que un error —dosi insuficient de verí o de sang perduda—, una casualitat —la proximitat d'algú— o fins i tot el propi rampell de fer marxa enrera a temps els proporcionen una solució indirecta.

A més d'aquests sistemes clàssics, alguns sers humans han utilitzat d'altres procediments que podríem dir excepcionals. L'enginy o l'excentricitat de l'home es manifesta no només en la forma de sobreviure, sinó també en la forma de morir. Deixant de banda d'altres consideracions —morals, psicològiques, socials, etc.— he de dir que la persona que ha decidit de privar-se de la vida em mereix un gran respecte, perquè és algú que es troba en una situació crítica que afecta tota la seva personalitat; que jo no comparteixi la seva decisió és una altra cosa. Però intentar compartir el seu problema és una exigència d'aquest respecte que deia. Voler renunciar a la vida és molt fort. Només hi hauria una decisió més impressionant: voler tenir la vida, voler néixer, i cap de nosaltres —cap home de la història— és fill de la seva pròpia voluntat.

De tota manera, aquest respecte pel drama del suïcida troba a vegades un contrapunt pintoresc, i sovint fins i tot grotesc, a causa dels mitjans ben poc corrents que algunes persones han emprat per tal de suïcidar-se. El cas, recent, d'un noi francès que ha organitzat la seva mort a base de fer-se caure un piano damunt del cap és especialment xocant. Tots els qui més d'una vegada hem comprovat la feblesa de les nostres forces intentant d'arrossegar un piano, ens quedem estupefactes en saber que un noi ha estat capaç d'enfilar un piano sobre un moble, mantenir-lo en equilibri inestable, ajeure-s'hi al dessota, estirar una corda i aconseguir que el piano caigués i l'aixafés. L'escena té un caràcter enormement brutal i a la vegada sofisticat, de manera que un s'imagina, d'una banda, l'aspecte mecànic de la qüestió, i de l'altra la ressonància de totes les cordes del piano en produir-se el cop. Més d'un director cinematogràfic hauria pogut empescar-se aquesta escena.

Es un dels muntatges més complicats i absurds de que tenim notícia. Costa d'acceptar que el xicot francès no pogués trobar una solució més senzilla, més normal i discreta. Només hi ha una explicació: que volgués morir, deliberadament, víctima del piano. Però a partir d'aquí ja només és possible d'escriure un conte sentimental, que és una especialitat literària que demana unes aptituds que no tinc.

Josep M. Espinàs

"VÍCTOR CATALÀ", EVOCAIONS ENTORN D'UN ANIVERSARI

Ara farà deu anys que la presència física de Caterina Albert i Paradís, la gran escriptora catalana més coneguda pel seu pseudònim "Victor Català", s'observa d'entre nosaltres. No fa gaire que he rebut el programa d'un acte commemoratiu del desè aniversari de la seva fallença que, quan aquestes ratlles surtin a la llum pública, ja s'haurà celebrat a l'Auditorium del Museu de l'Empordà de Figueres sota l'organització del Centre d'Estudis del Baix Fluvià amb el patrocini de l'Institut d'Estudis Empordanesos i la col.laboració de la Coral Emporium de L'Escala. És molt normal que l'Empordà, comarca nadiua d'aquesta gran escriptora que és honor de les lletres catalanes, es sensibilitzi amb el seu record i que en aquest acte commemoratiu hi participi una agrupació coral de la vila marinera on va passar gairebé toda la seva vida tot intervenint-hi àdhuc el seu nebot, el compositor Lluís Albert, amb la divulgació de les cançons populars inèdites recollides per ella, que van inspirar les seves Rapsòdies Empordaneses. També hi haurà hagut la presentació d'una interessant trilogia cinematogràfica, sonora i amb color, titulada "VÍCTOR CATALÀ", en la qual es perpetuen la imatge i la veu de la il.lustre escriptora, les escenes emotives del seu enterrament i els actes del centenari del seu naixement celebrats a L'Escala l'any 1969.

Tot això ha desencadenat en el meu interior un allau de records, dels quals vull destriar els més significatius. Un d'ells és el dels primers contactes que vaig tenir amb la nostra gran escriptora, ja en els darrers anys de la seva vida. Llavors jo ajudava al meu pare (a.C.s.) en un negoci que tenia de venda de vins i licors embotellats a l'engròs. Amb una certa periodicitat solia anar a L'Escala per a passar la visita als clients que allí teníem. Al captar, quan ja havia fet totes les visites i havia recollit les comandes corresponents, me n'anava pels volts de la vila a disfrutar del paisatge i a omplir-me els pulmons de l'aire meravellós de la nostra terra. Un d'aquests dies em va venir al pensament la idea d'anar a fer coneixença amb la gran escriptora, a la qual només coneixia per algun llibre d'ella que havia llegit. Vaig ser rebut per la seva germana Amèlia, la qual em va introduir en la seva cambra. Na Caterina, en els seus darrers anys que es van anar allargant d'una faiso molt notable, es passava la vida pràcticament al llit i allí rebia totes les visites que li arribaven. Però, això sí, les rebia amb una cordialitat, amb una majestat i fins i tot amb una mena de coqueteria lleument instintiva i fugissera, que feia que el visitant no s'hi sentís gens estrany. Tenia a l'abast una gran petxina o curculla plena de llapissos

i plomes - no gosaria pas jurar si ja hi havia algun bolígraf - per atendre les sol·licituds de dedicatòria d'algun llibre. Vaig quedar tan encantat d'aquella primera acollida que, d'aleshores ençà, cada vegada que anava a L'Escala, aquesta visita literària era la cloenda de les visites comercials que havia fet durant aquell dia. Parlàvem, parlàvem, parlàvem molt i de moltes coses, ja no sabia dir exactament de què. Algunes vegades se'ns havia fet gairebé fosc tot comentant i contemplant alguna solpostada d'aquestes que només es donen a l'Empordà. I aquest record ha quedat en mi fort i arrelat.

Un altre record que servo vivent és el del desplaçament que van fer una colla d'escriptors barcelonins a L'Escala, presidits per Joan Oller i Rabassa a fi i efecte d'oferir a la nostra gran escriptora el primer exemplar de les "Memòries literàries" de Narcís Oller, amb el qual tanta relació havia tingut ella en el desenvolupament de la seva trajectòria literària. Entre els membres de l'expedició barcelonina hi recordo a Felip Graugés, Octavi Saltor, Josep Roch, Aurora Bertrana, Miquel Llor, Josep Miralles, Miquel dels Sants Salarià, Andreu Avel·lí Artís, Pere Català Pic i els germans Carles i Ferrnà Bauby, que havien vingut des de Perpinyà. Jo també vaig tenir la fortuna i l'honor de ser-hi convidat i vaig acudir-hi des de Figueres. Molts dels presents aleshores ara són ja absents d'entre nosaltres, per bé que la seva membrança perdura i volem creure que el seu esperit ens vetlla des d'un més enllà. El marc era el mateix de les meves visites periòdiques, l'antic casal dels Albert, la cambra ben posada, Na Caterina més afectuosa i cordial que mai i un raig esponerós d'admiratiu afectes que es vessaven envers ella tot voltant del seu llit. Costa d'esborrar tot això i hom no fa cap esforç per aconseguir-ho.

Adhuc després del seu traspàs, "Victor Català" va gaudir d'un poder conciliador. Dies abans, l'excels poeta de l'Empordà Carles Fages de Climent i un servidor havíem tingut unes diferències que ens havien menat a trencar les nostres relacions personals. Doncs bé. Va arribar la nova de l'òbit de "Victor Català" i gairebé tots els empordanesos que teníem consciència de les essències culturals del país ens vam congreguar en el seu enterrament. Poc abans que comencés la desfilada del dol, ens vam trobar amb en Fages i una colla d'amics, tots cap-cots i consirosos, ens vam estrènyer la mà i ens vam dir: "Amic Fages, benvingut". "Amic Guàllamet, ben trobat". I la nostra amistat reapregué novament el seu curs normal. Aquest és un favor pòstum que dec a "Victor Català".

Entorn de Juli Vallmitjana

«LA XAVA», UNA NOVEL·LA VIGENT ENCARA AVUI

Una segona edició al cap de 65 anys.

No fa pas gaire que ha estat llançada al mercat llibreter per Edicions «La Paraula Viva» la segona edició de *La xava*, novel·la de Juli Vallmitjana, que fou editada per primera vegada, impresa pels tallers de «L'Avenç», l'any 1910. Ara, al cap de seixanta-cinc anys, ha sortit la segona edició d'aquesta obra. ¿Per què? Alguna raó hi ha d'haver. Es curiós observar que Joan Fuster, en el seu llibre *Literatura catalana contemporània*, dedica a aquest autor la quantitat escassa de tres ratlles o quatre, a tot tirar. No ho sé, però em fa l'efecte que no estarà per de més apuntar que això potser és una mica injust. El fet que, al cap de tants anys, la reedició de *La xava* hagi cridat l'atenció d'un editor ha de voler dir alguna cosa. Josep Miracle, que porta uns quants anys de volada en el camp de les nostres lletres i a la cura del qual ha estat confiada aquesta edició recent, ens parla així:

—Jo no he conegut personalment Juli Vallmitjana. Però va ser una de les primeres lectures que vaig fer i em va impressionar extraordinàriament. Perquè val la pena, en lloc de seguir la correntia normal de la novel·lística d'aquell temps a basé del drama rural, representat per Víctor Català, o bé a base del quadret simpàtic, representat per Emili Vilanova, de veure com Juli Vallmitjana va crear un altre tipus de novel·la, que consistia en els personatges dels baixos fons de la ciutat. Això era una temptativa, que va ser iniciada per part de Juli Vallmitjana, perquè anava a posar davant dels ulls de la gent els baixos fons, és a dir,

la gent de mal viure. I això, tal volta, podia ser pres en un mal sentit, és a dir, que Vallmitjana fos acusat d'home de mal gust. Un home de mal gust ho hauria estat en el cas que ell s'hagués complagut en les escenes de prostitutes, d'alcavotes, d'invertits o de lladres. Però ell no es complaia en aquest tipus d'escenes. Ell només copsava l'ambient, donava la sensació del que eren aquesta gent en el context de la vida ciutadana. Naturalment que eren unes pústules socials, però ell en veia la forma positiva, no pas la forma negativa. La vida constant de Juli Vallmitjana amb els gitanos i la gent de mal viure va fer que ell fos un gran coneixedor del seu llenguatge, de manera que avui poca gent hi ha tan experimentada com ell ho era per a poder parlar del «caló», és a dir, del llenguatge dels gitanos i d'aquesta gent, aquesta mena d'argot que ells amb ells s'entenen i alguns aspectes del qual han arribat fins als medis normals, com per exemple «pencar», «jalar», «clapar», «guillar», «mangar», «piltre», «catipén», que se senten amb bastant assiduitat en el parlar popular de cada dia en comptes dels corresponents **treballar, menjar, dormir, fugir, demanar, llit, pudor** de la llengua ordinària i es veu ben bé que han sortit d'aquesta gent escampats per sota Montjuïc. Vallmitjana va fer editar *La Xava* l'any 1910. Fins ara no s'havia tornat reeditar.

Aquesta segona edició ha estat molt tardana, perquè en realitat hauria d'haver estat feta poc temps després del 1910. Però vol dir una cosa. Vol dir que, contra totes les aparences, la literatura de Juli Vallmitjana és vigent i és encara actual. De manera que els anys han passat absolutament en va damunt de l'obra de Vallmitjana.

D'altra banda, hom s'estranya com en una societat tan tocada i posada com devia ser la societat barcelonina de la primera desena d'aquest segle pogués admetre una novel·la com *La Xava* sense fer uns esgarips i uns escarafalls d'allò més espectaculars. Si se n'hagués pogut fer una pel·lícula, crec que valdria la pena de veure-la amb mentalitat d'avui. És molt possible que n'hi hagués per llogar-hi cadires. Avui, segurament, ja no s'hi donarà tanta importància, potser cap. Però llavors, quan hom era tan propici a posar-se les mans al cap per segons quines coses, les reaccions de gueren ser fins i tot grotesques, mirades des del punt de vista dels actuals. Indubtablement cal advertir en el fons de «*La Xava*» una mena de naturalisme que, amb una cruesa força accentuada, evidència unes influències clares d'Émile Zola. No cal obligar que Juli Vallmitjana va conviure la bohèmia barcelonina de començament de segle amb Santiago Rusiñol, Ramon Casas, un Picasso jove, incipient, però encara desconegut. Va conviure també amb nuclis marginats socialment i potser va ser fins i tot un dels precursors que fa aparèixer en les seves obres un cert accent de denúncia social. Aquest és, molt possiblement, un dels factors que contribueix a fer la seva obra tan vigent i tan actual.

Joan Guillamet

Entorn de Juli Vallmitjana"LA XAVA", UNA NOVEL·LA VIGENT ENCARA AVUI
=====

No fa pas gaire que ha estat llançada al mercat llibreter per Edicions "La Paraula Viva" la segona edició de "La Xava", novel·la de Juli Vallmitjana que fou editada per primera vegada, impresa pels tallers de "L'Avenç", l'any 1916. Ara, al cap de seixanta cinc anys, ha sortit la segona edició d'aquesta obra. ¿Per què? Alguna raó hi ha d'haver. És curiós observar que Joan Fuster, en el seu llibre "Literatura catalana contemporània", dedica a aquest autor la quantitat escassa de tres ratlles o quatre, a tot tirar. No sé, però em fa l'efecte que no estarà per ~~XXXX~~ de més apuntar que això potser és una mica injust. El fet que, al cap de tants anys, la reedició de "La xava" hagi cridat l'atenció d'un editor ha de voler dir quelcom. Josep Miracle, que porta uns quants anys de volada en el camp de les nostres lletres i a la cura del qual ha estat confiada aquesta edició recent, ens parla així:

.- Jo no he conegut personalment a Juli Vallmitjana. Però va ser una de les primeres lectures que vaig fer i em va impressionar extraordinàriament. Perquè val la pena, en lloc de seguir la correntia normal de la novel·lística d'aquell temps a base del drama rural, representat per Víctor Català, o bé a base del drama ciutadà, representat per Narcís Oller, o bé a base del quadret simpàtic, representat per Emili Vilanova, de veure com Juli Vallmitjana va crear un altre tipus de novel·la, que consistia en els personatges dels baixos fons de la ciutat. Això era una temptativa, que va ser iniciada per part de Juli Vallmitjana, perquè anava a posar davant dels ulls de la gent els baixos fons, és a dir, la gent de mal viure. I això, tal volta, podia ser pres en un mal sentit, és a dir, que Vallmitjana fos acusat d'home de mal gust. Un home de mal gust ho hauria estat en el cas que ell s'hagués complagut en les escenes de prostitutes, d'alcavotes, d'invertits o de lladres. Però ell no es complavia en aquests tipus d'escenes. Ell només copsava l'ambient, donava la sensació del que eren aquesta gent en el context de la vida ciutadana. Naturalment que eren unes pústules socials, però ell en veia la forma positiva, no pas la forma negativa. La vida constant de Juli Vallmitjana amb els gitans i la gent de mal viure va fer que ell fos un gran coneixedor del seu llenguatge, de manera que avui poca gent hi ha tan experimentada com ell ho era per a poder parlar del "caló", és a dir, del llenguatge

dels gitanos i d'aquesta gent, aquesta mena d'argot que ells amb ells s'entenen i alguns aspectes del qual han arribat fins als medis normals, com per exemple "pencar", "jalar", "clapar", "guillar", "mangar", "piltre", "catipén", que se senten amb bastant assiduitat en el parlar popular de cada dia en comptes dels corresponents "treballar" ~~"menjar"~~, "menjar", "dormir", "fugir", "demanar", "llit", "pudor" de la llengua ordinària i es veu ben bé que han sortit d'aquesta gent escampats per sota Montjuic. Vallmitjana va fer editar "La Xava" l'any 1910. Fins ara no s'havia tornat reeditar. Aquesta segona edició ha estat molt tardana, perquè en realitat hauria d'haver estat feta poc temps després del 1910. Però vol dir una cosa. Vol dir que, contra totes les aparences, la literatura de Juli Vallmitjana és vigent i és encara actual. De manera que els anys han passat absolutament en va damunt de l'obra de Vallmitjana. ~~La~~ L'Obra de Vallmitjana és d'ara, és exactament d'ara. De manera que els qui avui, any 1976, adquireixin un exemplar de "La Xava" i no la coneixien, tindran exactament la mateixa sorpresa que el de 1910, quan van comprar "La Xava" en la seva primera edició. Això vol dir que no és un llibre vulgar, que no és un llibre ordinari, sinó que és una obra que està destinada a perdurar. La perdurabilitat de "La Xava" és la perdurabilitat de l'obra de Vallmitjana. I això vol dir que amb aquesta reedició, al cap de seixanta cinc anys, s'ha fet justícia i encara no tota la que ell es mereix.

Estem d'acord, en línies general, amb tot el que ens diu Josep Miracle. Per bé que en l'aspecte d'incloure dins del "caló" tots els termes i expressions que apareixen en el text de "La Xava", no sé pas si gosaria fer-ho jo d'una manera ferma. Entenc com a "caló" el llenguatge dels gitanos en general i dels gitanos catalans en particular. En aquest aspecte, crec que els que figuren a la novel·la vallmitjanesa "Sota Montjuic", que és una novel·la de gitanos, sí que són termes plenament del caló. Però és molt possible que en "La Xava" hi hagin barrejats termes i expressions dels baixos fons barcelonins, els quals no sé exactament fins a quin punt es poden considerar inclosos dins del "caló" autèntic. El cas és que bastants d'ells, no pas tots ni de bon tros, han passat a incorporar-se a la parla catalana popular col·loquial. I aquesta és una dada important, de cara a l'aportació d'aquest autor a l'enriquiment de la nostra llengua.

D'altra banda, hom s'estranya com en una societat tan tocada i posada com devia ser la societat barcelonina de la primera dècada d'aquest segle pogué admetre

una novel·la com "La Xava" sense fer uns esgarips i uns escarafalls d'allò més espectaculars. Si se n'hagués pogut fer una pel·lícula, crec que valdria la pena de veure-la amb mentalitat d'avui. És molt possible que n'hi hagués per llogar-hi caudires. Avui, segurament, ja no s'hi donarà tanta importància, posar cap. Però llavors, quan hom era tan propici a posar-se les mans al cap per segons quines coses, les ~~reaccions~~ reaccions degueren ser fins i tot grotesques, mirades des del punt de vista dels temps actuals. Indubtablement cal advertir en el fons de "La Xava" una mena de naturalisme que, amb una cruesa força accentuada, evidència unes influències clares d'Émile Zola. No cal oblidar que Juli Vallmitjana va conviure la bohèmia barcelonina de començament de segle amb Santiago Rusiñol, Ramon Casas, un Picasso joveníssim, incipient, però encara desconegut. Va conviure també amb molts marginais socialment i potser va ser fins i tot un dels precursors que fa aparèixer en les seves obres un cert accent de denúncia social. Aquest és, molt probablement, un dels factors que contribueix a fer la seva obra tan vigent i tan actual.

CARLES COLLET, UN CATALÀ DE SUÏSSA

Per l'agost d'ara ha fet dos anys, l'escultor Carles Collet va complir el seus cinquanta anys d'estada i arrelament a la nostra terra i quan s'escaigué aquesta avinentesa no va tenir cap ressó públic, cosa estranya tenint en compte el relleu de la seva personalitat. Però, per bé que amb un xic de retard, cal creure que l'instant actual també és bo per a fer-ne esment. Charles Collet va néixer a Onex, una vila del cantó helvètic de Ginebra, el 16 d'abril del 1902. Va arribar a Barcelona, després d'haver fet al seu país d'origen estudis d'escultor cisellador a l'Escola d'Arts Decoratives de Ginebra, l'any 1923.

.- Per l'agost - diu tot somrient - arribava jo a Barcelona i, pel setembre, al cap d'un mes, en Primo de Rivera arribava al poder amb el seu cap d'estat. Es a dir, que gairebé podríem dir que vam arribar plegats.

Llavors Carles Collet tenia vint-i-un anys i havia vingut, com sol escaure's entre el jovent, gairebé amb les mans a la butxaca. Però per conducte del dibuixant Francis Milloud, que en el món incipient de la publicitat havia popularitzat el seu dònim de "Frisco" i que més endavant seria el seu cunyat, va trobar feina de cisellar al taller d'art de Xavier Corberó. Més tard va passar a treballar a l'obrador de joieria d'en Ramon Sunyer, que juntament amb en Jaume Mercader eren, en el concepte de Collet, els més bons joiers de Barcelona en aquell temps.

.- Amb en Mercader - diu Collet - no hi vaig treballar mai. I amb en Sunyer només hi vaig treballar fins l'any 1929. La veritat és que jo sempre he considerat el cisellat com un art menor, insatisfactori. A mi el que m'omple de debó és l'escultura, ja que hi trabo més possibilitats d'expressar-me

Va ser l'any 1929 que va fer coneixença amb el gironí Jaume Busquets, per conducte del qual va tenir ocasió de participar en la construcció del panteó de la família Riera, promogut per la senyora Tecla Sala, al cementiri de Roda de Ter. En aquesta obra, un monument no massa conegut com es mereixeria, hi intervingueren Francesc Folguera com a arquitecte, Enric Jou en les columnes i els capitells, Jaume Busquets en l'emosaicat de l'interior de la cúpula i l'esgrafiats de les parets i Carles Collet amb les seves escultures en bronze.

L'any 1928 hi havia hagut la fundació de l'Escola Massana. El primer director va ser en Jaume Busquets i Carles Collet va entrar-hi com a professor gairebé des del primer moment. Ara no fa pas gaire que s'ha jubilat.

L'any 1929, any de l'Exposició Internacional, va participar en el Pavelló dels Artistes Units i va decorar amb repujats de metall d'aram i or un orgue de l'oncle del pintor Rogent, que en tenia una fàbrica a Collbató. Anteriorment havia fet la cúpula del Foment de les Arts Decoratives, del qual n'era president en Santiago Marco, un dels fundadors de l'Escola Massana, a base de relleus i escultures. Havia fet també un relleu al Tribunal de Casació de la Generalitat i quan esdevingué la revolució de l'any 1936 estava a punt de fer unes coses per al panteó d'en Francesc Macià.

Va venir la nostra guerra civil i en Carles Collet va aguantar a Barcelona fins l'any 1938. Llavors la seva dona se li va posar malalta i van decidir d'anar-se'n a Suïssa, on va fer la part escultòrica de l'església de Sant Josep de Ginebra amb relleus, capitells i culs de llantia. Llavors va començar a treballar la pedra.

.- L'any 1940 ens van entrar ganes de tornar cap a casa.- em diu.

Es curiós, fixem-nos-hi bé. De tornar a Barcelona en diu "tornar cap a casa". Això vol dir que, per a ell, "a casa" era a Barcelona. Hi arriben el 5 de Maig i, cinc dies després, els alemanys entraven al Benelux. Gairebé tot just arribat, els arquitectes Enric Mora, Josep Maria Segarra i Anadeu Llopart es posen en contacte amb ell amb el fi que realitzi la part escultòrica en la reconstrucció de l'església parroquial de Sant Pere de Figueres, tot amb pedra de Figueres. Avui tothom pot admirar aquest església gòtica del segle XX, tota de carreu viu.

Haurien de menester molt d'espai per a consignar la llista de les seves realitzacions d'aleshores ençà. Capitells a les estances d'Alfons XIII a Montserrat, capitells sobre la vida de Sant Joan a l'església de la Sagrada Família de Viladecans, entrada de l'església de la Sagrada Família de Terrassa, convents de caputxins de Manresa i de Tarragona, obres monumentals per a la Fundació El Pedregal d'en Fèlix Estrada i Saladich, pòrtic i baptisteri de Montserrat, Esparraguera amb una estàtua de Sant Magí, diversos relleus en façanes d'edificis barcelonins, etc.

També ha practicat el conreu de la llengua catalana. A casa jo tinc un llibre seu titulat "Dos contes escènics" (El Nadal d'en Joan Bo i La mort de les fades), que li va ser publicat per Editorial Joventut l'any 1962. Té també molta cosa inèdita. La seva casa d'Horta és un niu d'art que aixopluga tota una família d'artistes. Vull

dedicar en primer lloc un record emocionat a la seva esposa Ninon, que tenia mans de fada amorosa en l'art delicadíssim de la joieria, ja desapareguda d'entre nosaltres. Al Cel sigui, ja que si n'hi ha i jo crec que sí, estic convençut que hi ha de ser. Ara Carles Collet, com un patriarca català venerable, aplega a l'entorn seu tota una fillada d'artistes fets o en potència. La seva filla Claude, pintora d'anomenada, el seu gendre Lluís Maria Albin, amb el qual ha col·laborat en algunes de les realitzacions ja esmentades, i els seus néts Francesc i Anneta, que adrecen els seus passos futurs pel camí de l'arquitectura mentre, com a ~~manera~~ "hobby", s'estan fent uns veritables entesos en l'art de la fotografia.

Carles Collet, malgrat els seus setanta tres anys, és un home jove. La seva casa d'Horta és a prop de la muntanya. Per això la va triar, ja que ell és pel damunt de tot un home de camp. I sovint agafa el seu bastó, o no l'agafa, ja que per ara no l'ha pas de menester, per anar a donar quatre gambades pels turons veïns quan la tarda s'esllangueix. I li és grat, a ell que encara li agrada d'estar al dia de les corrents actuals de l'art plàstic, de ser testimoni dels esclats cromàtics amb els quals tot sovint el dia pen comiat a casa nostra.

JOAN GUILLAMET.

Foto: Anneta Albin Collet.

Retorn al golf de RosesPRIM FULLÀ, UN ARTISTA RODAMON
=====

Es evident que hi ha una bona colla de catalans escampats pel món, dels quals un bon percentatge és molt possible que estigui format per emperdancesos. Ara no fa gaire ha retornat d'un dels seus sojorns perllongats per l'estranger el pintor Prim Fullà, fill de la vila de Sant Pere Pescador. En Prim Fullà, quan és a la seva terra, resideix en un casal que té gairebé a tocar la platja. De casa seva estant, mentre treballa en els seus quefers artístic, sent la remor de les onades que, com una música de fons, va bressant la seva tasca. Aquesta vegada, segons em diu, sembla que ha tornat per a sojornar-hi llargament. En Prim té molts projectes i treballa com un llop. M'ensenya unes premses que ha comprat no fa gaire força bé de preu per a fer gravats, litografies i el que s'escaigui dins de les tècniques gràfiques. Són unes maquinasses d'una grandària impressionant. Ell se les mira amb molta il·lusió. Prenem seient a la vora del foc, on petarrellegen branquillons i tions portats de no gaire lluny i, acaritats per l'escalfor de les flames, que neutralitza en certa manera la fred que ha fet durant tota la diada, encetem la conversa:

.- Jo sóc nat - em diu - aquí, a Sant Pere Pescador, el 21 d'Octubre del 1932. L'art de la pintura és quelcom que m'ha seduït des de sempre. De menut ja m'encantava fer ninots. En la meua adolescència ja vaig començar d'agafar els pinzells i de fer coses i no he parat fins ara. No es pot dir que hagi tingut cap mestre, ja que no he anat a cap escola. M'ho he anat fent tot jo tot sol. Això no vol dir que en un moment donat no hagi tret el cap en alguna classe d'alguna escola de Belles Arts per tal d'aprendre alguna tècnica que m'interessés particularment, però sense entretenir-m'hi més del que m'ha convingut. També he vist moltes obres de mestres bons i importants. Pense que això hi fa molt. Algun crític estranger ha dit que endevinava en la meua obra un temperament pictòric molt sensible marcat fortament per afinitats inicials amb Modigliani. Jo no l'he pas volgut contradir mai perquè, ben pensat i debatut, potser té raó.

En Prim Fullà té un antecedent en la seva nissaga bastant significatiu. Es tracta d'en Narcís Espriu i Fullà, el famós "Gegant de Sant Pere", gegant-poeta, meitat d'història, meitat de llegenda, que durant el segle passat es conta que vam ser el

més fidel acompanyant de la no menys famosa capitana de bandolers i guerrillers Teresa de Molins i Bach, Comtessa de Molins, en les seves cavalcades i proeses llegendàries per la plana empordanesa. Per les notícies que hi ha d'aquest avantpassat del nostre artista, hom hi endevina tres característiques notables: estatura, sensibilitat i nervi. Aquest trets distintius també els ofereix en Prim Fullà, nerviós, sensible i alt com un Sant Pau. Va seguint la seva explicació:

.- L'any 1958 vaig marxar a l'estranger, després d'haver fet una exposició ~~l'any~~ l'any 1953 a Barcelona. Vaig anar tot primer a Bèlgica, on vaig estar-hi un any i mig. Després ~~vaig~~ vaig passar uns dos anys a Alemanya, dos anys més a París i vaig retornar a Brussel·les. Entremig he fet algunes escapades a Barcelona i he exposat a la Sala Gaspar. També he fet algunes estades més o menys llargues per Itàlia, sobretot a Sardenya, on vaig començar a vendre i després la meua obra es va anar escampant pertot arreu. He fet diverses exposicions a Càller i hi ha obres meves al museu de L'Alguer. He viscut també la vida de bohèmia, una bohèmia difícil, i he fet coneixença amb la princesa Paola de Bèlgica, he anat amb la colla de la nostra gran cantant Victòria dels Angels així com amb l'anomenat ~~marinista~~ coreògraf Maurice Béjart, amb el qual he col·laborat en diverses ocasions. Li vaig fer els decorats per a la Novena Simfonia en el "Ballet del segle XX", per a la "Symphonie par un homme seul" i per a "La consagració de la primavera" de Strawinsky, entre d'altres. L'octubre del 1967 vaig pintar els decorats per l'estrena al Palau de la Música Catalana de "L'història del soldat" de Strawinsky amb la col·laboració de Joan Tena.

.- I ara, què fas? -- li pregunto -- ¿Ja estàs totalment deslligat de compromisos?

.- Ah! Em descuidava de dir-te una cosa. -- es revé de sobte -- Fa cosa d'uns dos anys que vaig exposar a Tokio. Jo no vaig pas anar-hi, però les meves obres sí. Em penso que, al capdavant, també és una manera d'anar-hi, per més que no em de ~~de~~ fujo de fer-hi algun viatge personalment, potser més endavant. ¿Deslligat de compromisos, dius? Mira, ara tinc una exposició penjada a una galeria de Múnic. Un dia d'aquests haig de marxar a Bruges, on ~~se~~ s'inaugura una altra exposició meua el proper dia 17. I pel mes de juny tinc prevista l'inauguració d'una altra exposició a la ciutat italiana de Pisa. Ja veus. I és que, per a fer quelcom, cal remenar-se constantment.

.- Ara que ets aquí, ¿segueixes la vida dels ambients artístics?

.- Home, ¿què vols que et digui? He fet una exposició a la Galeria Vallès de

Figueres, més que res com a acte de presència artística. Es clourà un dia d'aquests. Però jo, si he retornat a l'Empordà, ha estat per a treballar, ¿saps? És a dir, que tot això d'assistir a inauguracions i trobar-te amb gent i amb amics, trobo que està molt ~~molt~~ bé, però tot s'acaba igual, anant a sopar i ficant-te al llit a les petites. I l'endemà no hi ha qui et faci aixecar per tornar a la feina. No. Em sembla que és una manera com una altra de perdre el temps. Ja saps allò de "Ars longa, vita brevis". Cal aprofitar la vida per a treure tot el suc que poguem de dintre nostre i deixar-lo als qui vinguin després. He estat tota aquesta Setmana Santa passada treballant com un brètol i sense voler rebre a ningú. Ja saps el que passa. Hi ha gent forastera que saben o han sentit a dir que hi ha un pintor que té el seu estudi aquí i vénen, les més de les vegades, a que els ensenyis soses més per afany de ~~curiositat~~ ^{curiositat} i de fer el lleferut que no pas per comprar-te alguna peça i et fan perdre la mar de temps. Doncs res. Si volen veure quelcom, que vagin a les galeries. El temps és sagrat per a tothom. Ara, si es tracta d'un amic, és diferent. Però si no, tinc ordres rigoroses donades en aquest sentit. No vull que em vinguin a distreure del meu treball. Ja m'entens.

Totalment d'acord. I penso que si, per bé que a mi m'ha acollit amb la mateixa esponerosa cordialitat d'altres vegades, qui sap si la meua visita no li haurà fet esbargir alguna idea interessant i a punt de ser copsada. Quan, després d'uns comiats cordialíssims m'allunyo de casa seva, un ruixim fi davalla del cel tardanament fred damunt de la foscor de la badia.

JOAN GUILLAMET.

7 Abril 1975

PRIM FULLA

28-9-86

La cosa és claríssima. A les capitals ja no es pot treballar. Hi ha massa problemes de circulació i de circulació intel·lectual. Amb els curtavents que així comporta jo em vaig trobar a Brussel·les i a París, a Barcelona també, amb la consciència que no hi havia manera de treballar i, com que jo tenia aquí un pen al carro, de l'època dels meus avis, un terreny aquí, a tocar mar, que ja m'el mirava de feia molt temps. I siqui que, quan finalment em vaig decidir a trencar amb la capital, em vaig fer una caseta aquí. Ara s'ha convertit en un poblet ^{un petit poblet} sí. Lògicament els problemes són pertot tant a la capital com aquí. Perquè aquí també hi ha problemes. El camp se't menja. També se't menja la capital, però el que passa és que aquí el camp se't menja menys i és més positiu per al treball. Jo considero que la creació, a la gran capital, trobo que és bastant difícil. Perquè tot s'ha sofisticat tant, hi ha unes convencions que fa por i falta la tranquil·litat, aquesta certa calma que es troba més fàcilment al camp. Jo em vaig llançar, sabent realment el que era el camp, ja que ~~jo~~ jo temps venia

de la capital. Jo havia treballat la terra. O sigui que, en el fons, no era més que
buscar, amb un tant per cent, buscar una mica aquestes arrels que ~~s'havien~~
s'havien perdut i, com que encara continuava tenint un terreny aquí,
dones va ser així, sobretot amb el xoc d'Alemanya, que vaig dir prou
i me'n vaig anar al camp. I aquí vaig començar a fer-me una casa,
tot i que jo continuava vivint a fora: París, Brussel·les, ^{Lincoln} Garmenya, Munich,
Barcelona. Fins ara, que fa uns quants anys m'he posat com a quarter
general aquí, des d'on faig les sortides allà on cal. Però el màxim de
temps el visc aquí a Sant Pere. I un tant per cent, uns dos, tres, qua-
tre mesos a l'any ~~de passos fets excursions~~, estic fent exposicions a fora.
Al revés del que feia abans. Vivir set o vuit mesos a la capital i en pa-
ssava dos o tres mesos d'estiu aquí, treballant. Treballant, perquè a l'estar
aquí, el camp et dona la facilitat, des de les vuit del matí fins a les dot-
ze del vespre, si vols, o més, de treballar i no hi ha els circuits
que trobes a la capital de que telèfon, això, allò altre, etc. I aquestes són les fa-
cilitats i les circumstàncies que em varen donar la suficient força per a liqui-
dar completament les capitals en les quals havia viscut. Perquè quan treballas
vuit o deu hores cada dia, sense estar interromput per l'un o per l'altre, és una
meravella. I aquí pots fer-ho. És el gran avantatge del camp, jo crec.

Al redòs de les bruixes de Llers

EL PINTOR JOSEP MINISTRAL ASSAJA L'ART EN EL MISTERI

Ja deu fer un ^{quants} ~~parell~~ anys ~~e tres~~, ~~no crec que faci gaire més~~, que el pintor empordanès Josep Ministral i Agustí, nat a ~~l'empordanès~~ poble de Borrassà ara fa ~~uns~~ anys, va agafar els trapeus i va anar a estar-se al poble de Llers, famós per les bruixes que hi ha hagut, segons la tradició popular, i que potser encara hi ha, immortalitzades pel gran poeta una mica oblidat Carles Fages de Climent en el seu magnífic poema titulat "Les bruixes de Llers", que va ser publicat l'any 1924 amb il·lustracions de Salvador Dalí. En Ministral no és pas l'únic artista o intel·lectual que ha anat a respirar els aires de misteri que es desprenen d'aquest poble. D'altres en sé, com per exemple el poeta i escriptor Mn. Manuel Pont, que dirigeix l'emissora de Ràdio Popular de Figueres; el pintor Joan Felip Vilà, que hi fa sojorns espaiats i algun altre que ara no en ve a la memòria. Borrassà, poble nadiu d'en Ministral, té fama de posseir el campanar més alt de tot l'Alt Empordà. No m'estranyaria gens que, de nemut, l'artista hi hagués pujat potser més d'una vegada tot sentint la fascinació primerenca de l'encís paisatgístic de la plana i tot rebent alguna bufarada insòlita de tramuntana que podria haver-lo deixat assenyalat per arreu.

Vaig estar a can Ministral de Llers la darrera Setmana Santa, ja gairebé vigílies de Pasqua. Em va convidar a menjar bunyols del Dijous Sant i a beure vi d'aquell que, com diu el poeta Fages de Climent, era o semblava del

".....temps de les magnes collites
quan no hi havia prou botes pel vi
i les més grans semblaven petites
de tan sovint com s'havien d'omplir."

Tot en l'ambient misteriós i gairebé màgic que plana damunt de la part vella del poble de Llers, tota enrumada gairebé de resultes de ~~l'empordanès~~ l'esclatada dels explosius anagatzemats dins de l'antiga església parroquial en les darreries de la nostra guerra civil, i la part nova no pas exempta de malastrugança, com ja es va veure al poc temps de ser feta, es reflecteix en l'obra pictòrica d'en Josep Ministral. Quan li demano que em digui com es va produir en ell la vocació o crida cap a l'art de la pintura, em respon:

.- Bé. La vocació l'he sentida sempre. Ja en vé de petit. El que passa és que des-

prés, amb les influències del tracte amb d'altres artistes, s'ha anat desenvolupant.

Es curiós de constatar el fet que en Ministral, abans de llançar-se de ple a la pintura, havia treballat de mosso a una carnisseria de carn de cavall que hi ha a Figueres i que és propietat de la poetessa Pilar Nierga, que segons deia Carles Fages de Climent és, juntament amb les poetesses Maria dels Angels i Montserrat Vayreda i Carme ~~XXXXXX~~ Guasch, una de les quatre "cariàtides" de les lletres empordaneses. No sé per què, però em fa l'efecte que la visió constant, durant un temps, de la carn de rossí esquarterada tot penjant dels ganxos de la carnisseria pot haver estat per en Ministral una font de suggerències cromàtiques de possible plasmació en la seva obra plàstica ulterior. Es tracta ara de saber com es va decidir a donar el pas endavant cap a l'art.

.- El qui em va donar la primera empenta - en diu - va ser el senyor Joan Sutrà. El seu nom és prou conegut dins l'àmbit artístic empordanès. Després vaig assistir a les classes d'en Joan Sibecas i d'en Dídac Torrent a l'Escola de Dibuix i Pintura del Casino Menestral Figuerenc i finalment vaig rebre les orientacions i els ensenyaments d'en Ramon Sanvisens, professor de l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi a Barcelona.

Del primer causant del llançament com a artista d'en Josep Ministral, el senyor Joan Sutrà, que durant alguns anys havia intervingut en la confecció dels projectes d'una mena d'exposició comercial que es mantava a Figueres a primers de Maig, amb motiu de les Fires i Festes de la Santa Creu, a part d'altres tasques que feia de restauració de peces antigues, el nostre poeta ja esmentat repetidament en va deixar constància en el següent epigrama:

"El pintor Joan Sutrà, / rumiant manta maqueta
pels "stands" de Santa Creu, / té una llei de caminar,
que mai se sap si va a peu / o s'esmuny en bicicleta."

En el decurs de la trajectòria artística d'en Josep Ministral hi van ficats, doncs, tot de personatges interessants i més o menys significatius de la vida empordanesa i també, com ell, més o menys tocats per la tramuntana, aquest vent tan propi de l'Empordà i tan especial, del qual potser caldrà parlar-ne més extensament algun dia. La tramuntana a Llers, quan bufa, hi bufa fort. Qui sap si és per això que els colors adquireixen en les pintures d'en Josep Ministral un tremp insòlit d'embriaguesa estètica, com aquells núvols del capvespre que, entre el vent fred i els raigs solars, sembla que haguessin quedat esborrats tals com l'entrecuix d'un nadó.

25 SET. 75

JOAN GUILLAMET.